

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень 2024 року

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Щодо моменту виникнення права вимоги про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство б	5
1.2. Про зобов'язання банку, який перебуває у процедурі ліквідації та є кредитором боржника, з оплати грошової винагороди арбітражному керуючому	6
1.3. Про визначення належного позивача у справах про покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями товариства на підставі ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства»	9
2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані із застосуванням антимонопольного та конкурентного законодавства	11
2.1. Щодо застосування способів захисту порушеного авторського права	11
2.2. Щодо визнання дій, зокрема, органів місцевого самоврядування антиконкурентними діями	13
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	14
3.1. Щодо дійсності корпоративного договору, укладеного особою до моменту набуття нею статусу учасника ТОВ	14
3.2. Щодо застосування Закону України «Про ринок природного газу» до правовідносин, пов'язаних із порядком створення, діяльністю, управлінням та припиненням юридичної особи	18
3.3. Щодо компетенції загальних зборів ОСББ визначати порядок сплати, перелік і розмір внесків та платежів співвласників будинку	21
3.4. Щодо примусового відчуження корпоративних прав та акцій на користь держави в умовах воєнного стану	23
4. Справи щодо земельних відносин та права власності	29
4.1. Щодо передачі у власність облради нерухомого майна комунальних закладів охорони здоров'я	29
4.2. Наслідки підписання учасником земельних торгів документів електронним підписом, який не є кваліфікованим	31
4.3. Щодо відсутності підстав для встановлення на території островів меж прибережних захисних смуг	33
5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	35
5.1. Про дотримання вимог Закону України «Про публічні закупівлі» та	

порядків № 708 і № 1082 при визначенні предмета закупівлі	35
6. Процесуальні питання	37
6.1. Про наслідки неявки заявника-боржника в судове засідання у справі про неплатоспроможність	37

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
АТ	– акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
ЗК України	– Земельний кодекс України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
Міськрада	– Міська рада
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
Облрада	– Обласна рада
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПК України	– Податковий кодекс України
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФГВФО	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Щодо моменту виникнення права вимоги про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство

Право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі.

Передчасне звернення з вимогами про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство - до здійснення задоволення вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих за наслідками реалізації всіх виявлених у боржника активів, з встановленням факту недостатності майна, виключає розгляд, дослідження, оцінку та встановлення осіб, винних у правопорушенні з доведення боржника до банкрутства, тобто виключає визначення суб'єктів та суб'єктивної сторони відповідного правопорушення.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу засновника ТОВ «Акроуспіх-1» (далі – ТОВ) - Особи 2 у справі за позовом ліквідатора ТОВ до Керівника ТОВ та власника ТОВ в межах справи за заявою ТОВ «Суффле Агро України» до ТОВ про визнання банкрутом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У цій справі ліквідатор подав заяву про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями Боржника на засновника та керівника Боржника у розмірі вимог включених до реєстру кредиторів.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позову. Суди виходили з того, що попри підтвердження винної протиправної поведінки відповідачів з доведення Боржника до банкрутства, не настав момент, з яким за законом у ліквідатора виникло право ініціювати питання про покладення субсидіарної відповідальності через незавершену у цій справі процедуру формування ліквідаційної маси Боржника.

Верховний Суд змінив мотивувальну частину судових рішень з огляду на наступне.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд зазначив, що субсидіарна відповідальність у справі про банкрутство має деліктну природу та узгоджується із ч. 1 ст. 1166 ЦК України, якою встановлено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Тобто недостатність майна юридичної особи, яка перебуває у судовій процедурі ліквідації, за умови доведення боржника до банкрутства, поповнюється за рахунок задоволення права вимоги про відшкодування шкоди до осіб, дії / бездіяльність яких кваліфікуються судом як доведення до банкрутства.

Підставою для покладення субсидіарної відповідальності за правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 61 КУзПБ є наявність усіх його елементів – об'єкт та суб'єкт правопорушення, об'єктивна та суб'єктивна сторона.

Верховний Суд звернув увагу, що однією з обов'язкових передумов субсидіарної відповідальності є її розмір, що визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. При цьому, розмір субсидіарної відповідальності визначається в той момент, коли ліквідатор за результатами здійснення судових проваджень у процедурі банкрутства боржника остаточно визначив вартість ліквідаційної маси в грошовому еквіваленті за фактом продажу в процедурі ліквідації включених до її складу активів та здійснив за рахунок отриманих від продажу коштів розрахунок із визнаними у справі кредиторами.

У зв'язку з чим Верховний Суд наголосив, що право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі. А передчасне звернення з вимогами про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство - до здійснення задоволення вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих за наслідками реалізації всіх виявлених у боржника активів, з встановленням факту недостатності майна, виключає розгляд, дослідження, оцінку та встановлення осіб, винних у правопорушенні з доведення боржника до банкрутства, тобто виключає визначення суб'єктів та суб'єктивної сторони відповідного правопорушення.

При цьому Верховний Суд зазначив, що початок перебігу позовної давності за вимогами про субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство пов'язується з обставиною встановлення недостатності майна боржника для задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд змінив мотивувальні частини судових рішень попередніх судових інстанцій.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855>

1.2. Про зобов'язання банку, який перебуває у процедурі ліквідації та є кредитором боржника, з оплати грошової винагороди арбітражному керуючому

У випадку невиконання Банком, його ліквідатором судового рішення про зобов'язання відшкодувати певні витрати як витрати ліквідаційної процедури банку такий механізм виконання судового рішення, як відкриття виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду, буде ефективним способом захисту інтересів стягувача та не суперечитиме загальним принципам правової певності та виконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення належних механізмів виконання судових рішень

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ «Міжнародний резервний банк» (далі – Банк, скаржник) за результатами розгляду скарги скаржника на дії (рішення) державного виконавця у справі за заявою Банка до боржника ТОВ «Коммерческо-производственная фирма «Алкор» (далі – ТОВ, боржник) про визнання банкрутом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду у справі про банкрутство ТОВ, зокрема: здійснено заміну кредитора - АТ «Сбербанк» його правонаступником – АТ «Міжнародний резервний банк» (далі - Банк); затверджено звіт арбітражного керуючого ОСОБА_1 про нарахування та виплату грошової винагороди, здійснено та відшкодовано витрати, пов'язані з виконанням повноважень ліквідатора боржника в зазначений період; стягнуто на користь арбітражного керуючого ОСОБА_1 з Банку ці витрати; затверджено ліквідаційний баланс та звіт ліквідатора Боржника, ліквідовано Боржника та закрито провадження у справі.

На виконання цієї ухвали господарським судом було видано відповідні накази, у тому числі про стягнення з Банку на користь арбітражного керуючого ОСОБА_1 (стягувач) суми боргу.

ОСОБА_1 звернувся до Банку та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з листом щодо добровільного виконання наказу суду. Наказ у добровільному порядку боржником не виконаний, що стало підставою для звернення ОСОБА_1 до відділу державної виконавчої служби із заявою про примусове виконання Наказу.

Державним виконавцем винесено постанову про відкриття виконавчого провадження про стягнення з Банку на користь ОСОБА_1 заборгованості на підставі Наказу (далі – Постанова).

Банк звернувся до господарського суду зі скаргою на дії державного виконавця щодо відкриття виконавчого провадження та винесення постанови та просив визнати її неправомірною та скасувати.

Господарський суд постановив ухвалу, залишену без змін постановою апеляційного господарського суду про залишення без задоволення скарги Банку на дії та постанову Державного виконавця.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що спір виник через заперечення Банком, що є кредитором боржника, законності відкриття виконавчого провадження з виконання виданого судом у цій справі Наказу про стягнення з Банку, який перебуває в процедурі ліквідації, грошової винагороди за виконання арбітражним керуючим ОСОБА_1 повноважень ліквідатора боржника.

Згідно з встановленими у справі обставинами Банк визнаний кредитором боржника у цій справі за вимогами, що виникли внаслідок невиконаних боржником як позичальником банку відповідних грошових зобов'язань.

Ухвалою господарського суду (31.05.2022) про затвердження ліквідаційного балансу боржника, звіту ліквідатора боржника та закриття провадження у справі про банкрутство встановлено, що ліквідатором проведено інвентаризацію майна підприємства-банкрута та виявлені майнові активи, що є предметом забезпечення вимог кредитора-1, і які були реалізовані на торгах, а отримані від продажу майна

кошти спрямовані на часткове погашення кредиторської заборгованості; інше майно, яке було виявлене на тимчасово окупованій агресором - російською федерацією, території у місті Донецьку: адміністративна будівля з гаражем, будівля кафе, атракціони неможливо було оцінити і реалізувати з викладених вище причин (перебування на території, тимчасово окупованій агресором - російською федерацією).

Також ухвалою встановлена відсутність майна (майнових прав) у банкрута, за рахунок якого можливо здійснити повне задоволення вимог кредиторів, у зв'язку з чим ухвалено, зокрема, зобов'язати банк як кредитора боржника оплатити частину винагороди арбітражного керуючого ОСОБА_1 за виконання ним повноважень ліквідатора у справі про банкрутство, а також понесених ліквідатором витрат, пов'язаних з виконанням повноважень ліквідатора боржника у справі. Суд видав Наказ на примусове виконання рішення.

Водночас до винесення 31.05.2022 зазначеної ухвали суду Правління НБУ 25.02.2022 ухвалило постанову «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ «Міжнародний резервний банк», а виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі - ФГВФО) прийнято рішення «Про початок процедури ліквідації АТ «МР Банк» та делегування повноважень ліквідатора.

КГС ВС зазначив, що у спорах, пов'язаних з виконанням банком, у якому введена тимчасова адміністрація та/або запроваджена процедура ліквідації, зобов'язань перед його кредиторами, приписи Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі - Закон № 4452-VI), є спеціальними відносно приписів інших нормативних актів, що регулюють відповідні правовідносини.

Виконавчий документ повертається стягувачу органом державної виконавчої служби, приватним виконавцем без прийняття до виконання протягом трьох робочих днів з дня його пред'явлення, якщо НБУ прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника (п. 4 ч. 4 ст. 4 Закону № 1404-VIII).

Разом з тим, якщо існують судові рішення, які набрали законної сили, щодо зобов'язання до вчинення ліквідатором банку певних дій з погашення вимог, які виникли як поточні в ліквідаційній процедурі до неплатоспроможного банку, і такий ліквідатор відмовляється в добровільному порядку виконати такі рішення, стягувач не може бути позбавлений конституційного права на виконання судового рішення. З огляду на таке повернення державним виконавцем без прийняття до виконання виконавчого документа стягувачу буде незаконним.

КГС ВС відзначив, що звернення і банку, і ФГВФО (у разі застосування до банку процедури ліквідації) у справу про банкрутство позичальника банку з метою стягнення з нього заборгованості перед банком є одним із заходів щодо повернення дебіторської заборгованості банку, оскільки поза межами процедури банкрутства позичальника повернення такої заборгованості є неможливим.

Частиною 4 ст. 38 Закону № 4452-VI ФГВФО надано право залучати до своєї роботи інших осіб, оплата праці яких здійснюється за рахунок банку, що ліквідується, у межах кошторису витрат, затвердженого виконавчою дирекцією ФГВФО.

Відповідно до ч. 3 ст. 46 Закону № 4452-VI допускається можливість виникнення в банку, який перебуває у ліквідаційній процедурі, додаткових зобов'язань, пов'язаних з витратами в ліквідаційній процедурі неплатоспроможного банку.

У зв'язку з викладеним КГС ВС дійшов висновку, що банк у цій справі зобов'язано оплатити частину послуг ліквідатора позичальника як таких, що є витратами, пов'язаними з проведенням ліквідаційної процедури самого банку, з огляду на обов'язок вживати заходів щодо повернення своїх активів, тоді як поза межами участі банку, ФГВФО (у разі застосування до банку процедури ліквідації) у справі про банкрутство позичальника стягнення таких активів є неможливим.

Установивши, що ухвала господарського суду, якою зобов'язано Банк, що перебуває в процедурі ліквідації, перерахувати арбітражному керуючому ОСОБА_1 частину основної грошової винагороди та витрат у процедурі ліквідації була залишена без змін постановами судів апеляційної та касаційної інстанції, однак, попри звернення арбітражного керуючого ОСОБА_1 як до Банку, так і до ФГВФО, який в силу положень п. 1 ч. 1 ст. 48 Закону № 4452-VI з дня початку процедури Банку здійснює повноваження органів управління Банку, відповідне рішення та Наказ не були виконані добровільно (п. 3.2), КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для визнання неправомірними дій Державного виконавця та для скасування оскаржуваної Банком Постанови Державного виконавця щодо відкриття виконавчого провадження з виконання Наказу та стягнення з Банку на користь арбітражного керуючого ОСОБА_1 частини основної грошової винагороди та витрат у процедурі ліквідації Боржника

КГС ВС зауважив, що у випадку невиконання Банком, його ліквідатором судового рішення про зобов'язання відшкодувати певні витрати як витрати ліквідаційної процедури банку такий механізм виконання судового рішення буде ефективним способом захисту інтересів стягувача та не суперечитиме загальним принципам правової певності та виконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення належних механізмів виконання судових рішень.

За результатами касаційного провадження ухвалу господарського суду та постанову апеляційного господарського суду залишено без змін, а касаційну скаргу – без задоволення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.07.2024 у справі № 908/1946/15-г можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120313291>

1.3. Про визначення належного позивача у справах про покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями товариства на підставі ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства»

Боржник в особі ліквідатора – арбітражного керуючого не є належним суб'єктом звернення за правилами ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» до учасників товариства, які не повністю внесли вклади

КГС ВС у межах справи про банкрутство товариства з обмеженою відповідальністю «Інформація_1» (далі – Товариство, боржник) розглянув касаційну скаргу ОСОБИ_1 на рішення місцевого та постанову апеляційного господарських судів, ухвалених за заявою боржника в особі ліквідатора – арбітражного керуючого, про покладення солідарної відповідальності на засновників боржника ОСОБИ_1 та ОСОБИ_2, які вибули зі складу учасників Товариства, за зобов'язання боржника у межах вартості невнесених ними часток вкладів до статутного капіталу Товариства.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Місцевий господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задовольнив частково.

Судові рішення мотивовані наявністю підстав для солідарної відповідальності ОСОБИ_1 за зобов'язаннями боржника в межах несплаченої суми внеску до статутного капіталу Товариства, оскільки невиконання такого зобов'язання в період з 13.10.2017 до 15.02.2018 призвело до неплатоспроможності боржника та визнання останнього банкрутом у цій справі. У задоволенні вимог до ОСОБИ_2 відмовлено з огляду на внесенням нею платежу в статутний капітал Товариства.

ОЦІНКА СУДУ

За змістом ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» інтереси кредиторів товариства з обмеженою відповідальністю захищені можливістю кредиторів звернутися з вимогами до учасників товариства, які не повністю внесли свої вклади.

Приписи зазначеної норми направлені на захист порушених прав та інтересів саме кредиторів товариства з обмеженою відповідальністю у правовідносинах за його зобов'язаннями перед кредиторами.

У правовідносинах щодо покладення за правилами ч.4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» на учасників товариства, які не повністю внесли вклади, солідарної відповідальності за зобов'язаннями товариства з обмеженою відповідальністю перед його кредитором (кредиторами), право звертатись до зазначених учасників товариства на підставі вказаної норми з метою захисту порушених прав та інтересів кредиторів належить особі, чії права та інтереси порушені, тобто кредитору.

Частина 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» не направлена на захист прав та інтересів товариства з обмеженою відповідальністю, а тому не надає цьому товариству, або особі, уповноваженій діяти від його імені та в його інтересах (відповідно до закону, статутних документів тощо), права звертатись до учасників товариства, які не повністю внесли вклади, у межах покладення на цих осіб солідарної відповідальності за зобов'язаннями товариства з обмеженою відповідальністю перед його кредиторами.

Ураховуючи викладене, а також той факт, що у спірних правовідносинах у межах покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника до відповідачів, як учасників, які не повністю внесли вклади до статутного капіталу товариства боржника, за правилами ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» звернувся позивач (боржник в особі ліквідатора – арбітражного керуючого), тобто особа, якій за законом не належить відповідне право звернення, Суд зробив висновок, що позивач не довів порушення його права чи безпосереднього законного інтересу у розумінні положень ст. 2, 4, 5 ГПК України, ст. 15, 16, ЦК України та ч. 4 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства», тому він є неналежним позивачем у цій справі, що є самостійною підставою для відмови в позові.

КГС ВС касаційну скаргу задовольнив, скасував оскаржувані судові рішення та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив повністю.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.06.2024 у справі № 910/15018/19 (910/16887/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120243202>

2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані із застосуванням антимонопольного та конкурентного законодавства

2.1. Щодо застосування способів захисту порушеного авторського права

Заборона, як спосіб захисту порушеного права [авторського права], може бути застосована судом на майбутнє, оскільки направлена на недопущення порушень саме в майбутньому

Оскільки позивачем належними та допустимими доказами не доведено наявності у відповідача товарів (в яких використовується твір позивача), суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позовних вимог про вилучення та знищення спірних товарів.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Компанії у справі за її позовом до ФОП про: заборону відповідачу здійснювати відтворення, публічне сповіщення на вебсайті його інтернет-магазину та подальше розповсюдження шляхом введення в цивільний обіг будь-яким способом зазначених позивачем дитячих конструкторів вилучення у ФОП та знищення таких товарів; стягнення з відповідача на користь Компанії компенсації; зобов'язання відповідача припинити порушення прав інтелектуальної власності Компанії на твір – оригінальний дизайн упаковки конструкторів відповідних лінійок шляхом видалення з вебсайту відповідача інформації про товар; накласти на відповідача штраф у розмірі 10 % суми, присудженої судом на користь позивача, з подальшою передачею його до державного бюджету.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач входить до групи компаній Інформація_1 – всесвітньо відомого виробника дитячих іграшок та конструкторів, що виробляються під однойменним брендом з 1932 року. Продукція з використанням цього бренду має різні тематику, лінійки та серії, більшість з яких об'єднані художніми історіями та мають певні сюжети. Завдяки співпраці із найвідомішими компаніями у сфері розваг та товарів для дітей,

частина продукції відтворює образи героїв та сцени всесвітньо відомих фільмів та мультфільмів Disney, Marvel, Star Wars та інші. Компанії, які входять до групи компаній Інформація_1, створюють тематичні лінійки та серії продукції, які є предметом власної творчої розробки.

Компанія, посилаючись на порушення майнових авторських прав, зазначила про виявлення факту відтворення, публічного сповіщення та подальшого розповсюдження відповідачем у його інтернет-магазині дитячих конструкторів, які виготовлені з використанням належного Компанії твору – оригінального дизайну упаковки конструкторів відповідних лінійок

Місцевий господарський суд рішенням, залишеним без змін судом апеляційної інстанції, позов задовольнив частково: з відповідача на користь Компанії стягнуто компенсацію в задоволеному судом розмірі та штраф у дохід Державного бюджету України; у решті позову відмовлено.

Попередні судові інстанції виходили з того, що до моменту звернення позивача з даним позовом до суду відповідач видалив зі свого вебсайту інформацію про товари, в яких використовувався оригінальний дизайн упаковки конструкторів відповідних лінійок Компанії, тобто добровільно припинив порушення авторських прав Компанії на твір. Також суди зауважили, що позивач, звертаючись з вимогою про вилучення та знищення товарів, не довів фактичну наявність у відповідача таких товарів, а заявлена до стягнення сума компенсації перевищує гранично встановлений розмір, передбачений ч. 3 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

ОЦІНКА СУДУ

Суд, хоча й послався на п. 2 ч. 1 ст. 231 ГПК України, проте провадження у справі не заклав, а відмовив у задоволенні позовних вимог про заборону відповідачу здійснювати відтворення, публічне сповіщення на вебсайті та подальше розповсюдження шляхом введення в цивільний обіг будь-яким способом спірних товарів.

КГС ВС вважає такий висновок неправильним, оскільки факт порушення прав позивача судами попередніх інстанцій встановлений, проте між сторонами не урегульовано усіх спірних питань щодо предмета спору.

Заборона, як спосіб захисту порушеного права, може бути застосована судом на майбутнє, оскільки направлена на недопущення порушень саме в майбутньому.

Отже, суд неправомірно відмовив у задоволенні позовних вимог у зазначеній частині.

Що стосується вимоги про вилучення та знищення у відповідача спірних товарів, то КГС ВС виходив з такого.

Суди попередніх інстанцій з'ясували, що на момент подачі позову та відкриття провадження у даній справі, ФОП видалив із сайту його інтернет-магазину всі відомості щодо спірного товару, а також встановили відсутність будь-якої інформації щодо наявності в інтернет-магазині відповідача товарів, які порушують майнові авторські права позивача.

Оскільки позивач належними та допустимими доказами не довів наявності у відповідача спірних товарів, суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позовних вимог про їх вилучення та знищення.

КГС ВС не встановив неправильного застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального права в частині стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав та накладення на порушника штрафу в дохід Державного бюджету України. Рішення в цій частині ухвалені судами попередніх інстанцій з дотриманням вимог п. 4 ч. 3 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та в межах визначеного цією нормою розміру.

При цьому КГС ВС зазначив, що суд касаційної інстанції наділений повноваженням надати висновок щодо застосування норм права у конкретних правовідносинах, а не надавати висновок щодо тлумачення норми права чи її застосування в цілому без відносно до конкретних правовідносин.

За результатами касаційного провадження рішення судів попередніх інстанцій скасовано в частині відмови у задоволенні позовних вимог про встановлення заборони здійснювати відтворення, публічне сповіщення на вебсайті інтернет-магазину та подальше розповсюдження шляхом введення в цивільний обіг будь-яким способом спірних товарів з ухваленням у цій частині нового рішення про задоволення позовних вимог. У решті оскаржуваних судових рішень залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.07.2024 у справі № 910/11011/23 можна ознайомитись за посиланнями <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120368503>.

2.2. Щодо визнання дій, зокрема, органів місцевого самоврядування антиконкурентними діями

Можливість настання негативних наслідків для конкуренції є достатньою умовою визнання дій, передбачених ч. 1, 2 ст. 15 Законом України «Про захист економічної конкуренції», порушенням законодавства про захист економічної конкуренції

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Міськради на рішення місцевого та постанову апеляційного господарських судів у справі за позовом Міськради про визнання незаконним та скасування рішення відділення АМКУ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Оспорюваним рішенням АМКУ дії Міськради визнано порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим п. 3 ст. 50, абзацом сьомим ч. 2 ст. 15 ЗУ «Про захист економічної конкуренції», у вигляді антиконкурентних дій органу місцевого самоврядування, які полягають у наданні групам суб'єкта господарювання (комунальним підприємствам) пільг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що може призвести до спотворення конкуренції.

Місцевий господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позовних вимог відмовив.

ОЦІНКА СУДУ

У справі, що розглядається, всупереч вимогам п. 30.2 ст. 30 ПК України, Міськрада надала пільги/звільнила від сплати земельного податку

не за особливостями діяльності групи платників податку, а за приналежністю їх до підприємств, засновниками яких є орган місцевого самоврядування, за умови, що частка комунальної власності в них становить 100 відсотків.

Ст. 282 ПК України визначений виключний перелік юридичних осіб, яким передбачено пільги щодо сплати земельного податку та не передбачено встановлення пільг зі сплати земельного податку для комунальних підприємств, засновниками яких є орган місцевого самоврядування.

Сама можливість настання негативних наслідків для конкуренції є достатньою умовою визнання дій, передбачених ч. 1, 2 ст. 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції», порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.

КГС ВС зауважив, що суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що наявність відповідної можливості була достатньою підставою для кваліфікації дій позивача як порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого абзацом 7 ч. 2 ст. 15 та п. 3 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

КГС ВС відмовив у задоволенні касаційної скарги та залишив оскаржувані судові рішення без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.07.2024 у справі № 914/2464/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741047>

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

3.1. Щодо дійсності корпоративного договору, укладеного особою до моменту набуття нею статусу учасника ТОВ

Нікчемним може бути корпоративний договір, який не відповідає вимогам ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», щодо безвідплатності та вчинення його у письмовій формі, а не стосовно сторін, які уклали такий договір, зокрема з огляду на те, що ця норма прямо не визначає, що сторонами корпоративного договору можуть бути лише учасники товариства, що, в свою чергу, могло б свідчити про нікчемність такого правочину (недійсність якого встановлена законом).

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Особи-1 у справі за позовом Особи-2 до скаржника про визнання корпоративного договору недійсним

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

28.02.2019 між ОСОБА_1 (позивач/продавець) та ОСОБА_2 (відповідач/покупець) укладено договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі (договір купівлі-продажу), відповідно до п. 1 якого продавець, який є власником частки в статутному капіталі ТОВ у розмірі 100%, яка сплачена нею, передає у власність (продає), а покупець приймає у власність (купує) частку в розмірі 90% і зобов'язується сплатити її вартість на умовах, встановлених цим договором.

Пункт 6 договору купівлі-продажу передбачає, що після державної реєстрації змін до статуту ТОВ до покупця від продавця переходять корпоративні права останнього, емітовані товариством, включаючи право на участь в управлінні товариством, отримання прибутку (дивідендів) та інші правомочності, передбачені законодавством України та установчими документами товариства пропорційно придбаній частці.

За п. 7 договору купівлі-продажу з моменту укладання цього договору покупець стає по відношенню до ТОВ його єдиним учасником.

Відповідно до п. 10 договору купівлі-продажу сторони підтвердили, що договір не носить характеру удаваного уявного правочину, сторони розуміють зміст договору, який прочитаний ними самостійно, усвідомлюють правові наслідки укладання цього договору, дії сторін відповідають їх намірам створити для себе юридичні наслідки, ствердили, що не визнані у встановленому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, повністю або частково, і підписанням цього договору підтверджують, що дійшли згоди з усіх істотних умов договору, що зафіксовані в його тексті.

28.02.2019 сторони підписали акт приймання-передачі частини частки у статутному капіталі ТОВ, за яким ОСОБА_1 (учасник-1) передала, а ОСОБА_2 (учасник-2) прийняла у власність частку у статутному капіталі ТОВ, що становить 90% статутного капіталу.

28.02.2019 між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 підписано корпоративний договір, згідно п. 1 якого сторони є учасниками ТОВ і відповідно до положень Статуту та даних, що містяться у ЄДРПОУ, володіють такими частками у статутному капіталі вказаного товариства: ОСОБА_1 - 10%, ОСОБА_2 - 90%. Цей договір є безвідплатним (п. 3 корпоративного договору).

У п. 4 корпоративного договору вказано, що сторони підтверджують, що продаж частини корпоративних прав від учасника-1 (ОСОБА_1) учаснику-2 (ОСОБА_2) в розмірі 90% статутного капіталу, а також цей договір укладається в забезпечення поруки учасника-1 перед учасником-2 за виконання договору позики, який був укладений між учасником-2 та фізичної особою - ОСОБА_3.

Згідно з п. 5 корпоративного договору на час виконання обов'язків ОСОБА_3 перед учасником-2 стосовно повернення суми позики у повному обсязі, учасник-2 набув право власності на частку в статутному капіталі товариства.

Пунктом 7 корпоративного договору сторони погодили, що учасник-2, як власник контрольного пакету голосів на загальних зборах учасників, до моменту повернення йому ОСОБА_3 у повному обсязі суми позики, зобов'язується не приймати рішень стосовно відчуження нерухомого майна, яке є власністю товариства, а також рішень щодо обтяження цього майна шляхом передачі його у платне користування або іпотеку третім особам.

Відповідно до п. 8 корпоративного договору після повернення ОСОБА_3 позики учаснику-2 (ОСОБА_2), останній протягом 10-ти днів зобов'язується продати 100% частку належних йому у товаристві корпоративних прав учаснику-1 по їх номінальній вартості, за яку вартість ці корпоративні права були йому продані учасником-1 (ОСОБА_1).

Учасник-2 (ОСОБА_2) не має право провести відчуження належних йому у товаристві корпоративних прав третій особі у випадку виконання ОСОБА_3 перед ним зобов'язань по поверненню суми позики у повному обсязі (п. 9 корпоративного договору).

Згідно з п. 10 корпоративного договору у випадку невиконання ОСОБА_3 перед учасником-2 (ОСОБА_2) зобов'язань по поверненню у повному обсязі суми позики у строки, передбачені договором позики, учасник-1 (ОСОБА_1) зобов'язаний укласти з учасником-2 (ОСОБА_2) договір купівлі-продажу належної йому частини корпоративних прав по їх номінальній вартості в 10-ти денний строк після такого невиконання і вийти зі складу учасників ТОВ.

Відповідно до відомостей з ЄДРПОУ 01.03.2019 проведено державну реєстрацію змін до складу учасників ТОВ, а саме: ОСОБА_2 зареєстровано в якості засновника (учасника) юридичної особи ТОВ.

ОСОБА_2 звернулась до суду з позовом, який обґрунтовано тим, що відповідно до витягу, державну реєстрацію внесення змін у відомості товариства щодо складу товариства було здійснено 01.03.2019 в 09:54:26 і відповідно станом на день укладання корпоративного договору 28.02.2019 ОСОБА_2 не була учасником товариства, і відповідно не могла підписати корпоративний договір. Отже, ОСОБА_2 вважає, що корпоративний договір є недійсним, оскільки він укладений всупереч вимогами ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Рішенням господарського суду, що залишено без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено.

Судові рішення мотивовані тим, що з урахуванням норм ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, чинній на дату підписання корпоративного договору) корпоративний договір від 28.02.2019 укладено ОСОБА_2 до моменту набуття нею статусу учасника ТОВ, тобто оспорюваний корпоративний договір не відповідає згаданій вище нормі Закону, отже є нікчемним. Визнання нікчемного корпоративного договору від 28.02.2019 недійсним не є належним способом захисту прав, оскільки не призведе до реального поновлення порушених прав позивачки, адже нікчемний правочин є недійсним у силу закону.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, чинній на дату підписання корпоративного договору) договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі - корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним.

Відповідне формулювання по суті стосується предмету і форми договору, за яким у учасників виникає зобов'язання реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утриматись від їх реалізації, а не визначає сторін корпоративного договору, зокрема через наявність / відсутність у них статусу учасника товариства, як помилково вважає позивачка, заявляючи про недійсність корпоративного

договору, та з чим погодились суди попередніх інстанцій, вказуючи на його нікчемність.

Нікчемним може бути корпоративний договір, який не відповідає вимогам ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», щодо безвідплатності та вчинення його у письмовій формі, а не стосовно сторін, які уклали такий договір, зокрема з огляду на те, що ця норма прямо не визначає, що сторонами корпоративного договору можуть бути лише учасники товариства, що, в свою чергу, могло б свідчити про нікчемність такого правочину (недійсність якого встановлена законом).

КГС ВС зазначив, що положення ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не містять імперативної норми щодо сторін договору, а лише визначають, що за цим договором учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, такий договір є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі.

Проте суди попередніх інстанцій помилково виснували про нікчемність укладеного між позивачкою та відповідачкою корпоративного договору у зв'язку з його невідповідністю нормам ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, чинній на дату підписання корпоративного договору), а саме у зв'язку з укладенням позивачкою корпоративного договору до набуття нею статусу учасника ТОВ.

КГС ВС вказав, що наведені Особою-1 обставини, а саме укладення нею корпоративного договору до набуття статусу учасника вказаного товариства, також не можуть бути підставою для визнання недійсним такого корпоративного договору, що свідчить про безпідставність позовних вимог, обґрунтованих лише невідповідністю такого договору нормам ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, чинній на дату підписання корпоративного договору).

КГС ВС зауважив, що за встановлених судами попередніх інстанцій обставин цієї справи, а саме укладення в один день (28.02.2019) договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі, за яким позивачка набула у власність частку в статутному капіталі ТОВ у розмірі 90%, підписання акта приймання-передачі частки в статутному капіталі ТОВ у розмірі 90%, а також укладення корпоративного договору за наслідками набуття у власність відповідної частки у статутному капіталі товариства, очевидним є, що позивачка усвідомлювала укладення такого договору до моменту набуття нею статусу учасника ТОВ (до моменту проведення державної реєстрації змін до складу учасників товариства), проте, вважала за можливе, уклавши договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі, одночасно (в один день, до моменту проведення такої державної реєстрації змін) узгодити з продавцем – іншим учасником товариства, у власності якого залишилась частка статутного капіталу товариства у розмірі 10%, як вони будуть реалізовувати свої права і повноваження, як учасники товариства.

КГС ВС вказав, що норми ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, чинній на дату підписання

корпоративного договору) прямо не визначають, що сторонами корпоративного договору можуть бути лише учасники товариства, а позивачка не доводить, що такий корпоративний договір порушує її права та законні інтереси, зокрема корпоративні права як учасника товариства, або укладений з порушенням інших норм чинного законодавства, зокрема статей 203, 215 ЦК, таким чином відсутні правові підстави для визнання недійсним корпоративного договору від 28.02.2019, у зв'язку з чим в задоволенні позову необхідно відмовляти за безпідставністю, а не у зв'язку із обранням неналежного способу захисту (визнання недійсним нікчемного правочину), як помилково виснували суди попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.07.2024 у справі № 906/739/2 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/120341706>

3.2. Щодо застосування Закону України «Про ринок природного газу» до правовідносин, пов'язаних із порядком створення, діяльністю, управлінням та припиненням юридичної особи

Правовідносини, які безпосередньо стосуються припинення повноважень особи як члена правління ПАТ, правомірності прийняття уповноваженим органом управління ПАТ – наглядовою радою рішення про припинення повноважень члена правління, є такими, що пов'язані з реалізацією учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про припинення повноважень члена виконавчого органу, тобто стосуються управління діяльністю товариством, що є характерним саме для корпоративних правовідносин.

Отже, такі правовідносини є корпоративними та регулюються положеннями чинного законодавства, що стосуються цих правовідносин, зокрема порядку створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи.

Закон України «Про ринок природного газу» не стосується, не регулює корпоративних відносин та, зокрема відносин корпоративного управління товариством. Відносини, що виникають при реалізації учасниками господарських товариств (власниками корпоративних прав) права на управління товариством, що пов'язані з організацією та управлінням поточною господарською діяльністю органами товариства, не є предметом регулювання Законом України «Про ринок природного газу».

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржника до ПАТ, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору: 1) голова правління АТ «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз», 2) голова правління АТ «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз», про скасування рішення наглядової ради, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

30.06.2016 на засіданні наглядової ради ПАТ були прийняті рішення, зокрема про обрання ОСОБА_1 – директора з капітального будівництва членом правління ПАТ. Також вирішено вважати повноваження новообраних голови та членів правління товариства такими, що набули чинності з 01.07.2016, строком на 3 роки, а саме до 30.06.2019 (включно) та затвердити умови контракту з головою та членами правління ПАТ.

Наказом від 30.06.2016 ОСОБА_1 – начальник Управління клієнтського сервісу, обраний членом правління Товариства, був переведений з 01.07.2016 на посаду директора з капітального будівництва строком на 3 роки до 30.06.2019 (включно) відповідно до рішення наглядової ради ПАТ від 30.06.2016 на умовах укладення контракту.

01.07.2016 між ПАТ та громадянином України ОСОБА_1 (Працівник) був укладений контракт з членом правління ПАТ по газопостачанню та газифікації «Львівгаз».

10.10.2017 на засіданні наглядової ради ПАТ було прийняте рішення про припинення повноважень члена правління ПАТ ОСОБА_1 – директора з капітального будівництва, у зв'язку з чим було вирішено припинити дію укладеного з ним контракту згідно з п. 5.3.5. контракту та звільнити ОСОБА_1 із займаної посади 10.10.2017 на підставі п. 8 ст. 36 КЗпП України.

На підставі зазначеного рішення наглядової ради голова правління видав наказ про звільнення ОСОБА_1 – директора з капітального будівництва з роботи 10.10.2017 згідно з п. 8 ч. 1 ст. 36 КЗпП України. У зв'язку із звільненням ОСОБА_1 була виплачена вихідна допомога в розмірі шестимісячного середнього заробітку, про що зазначено в наказі.

12.10.2017 на адресу реєстрації ОСОБА_1 надійшло повідомлення за підписом начальника відділу кадрів ПАТ про припинення повноважень члена правління Товариства, про розірвання 10.10.2017 укладеного Товариством з ним контракту та про необхідність прибути до відділу кадрів Товариства для отримання трудової книжки.

На дату отримання цього повідомлення ОСОБА_1 перебував на лікарняному, про що завчасно письмово повідомив товариство заявою від 09.10.2017.

Зазначені обставини стали підставою для звернення ОСОБА_1 до суду з позовом до ПАТ про скасування рішення наглядової ради ПАТ, про скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Господарський суд позовні вимоги задовольнив повністю. Апеляційний господарський суд скасував рішення господарського суду, у позові відмовив.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом спору у цій справі є вимоги про

- скасування рішення наглядової ради ПАТ, оформленого протоколом № 10/10-2017 від 10.10.2017,

- скасування наказу ПАТ від 10.10.2017 про звільнення ОСОБА_1 з посади директора з капітального будівництва ПАТ,

- поновлення ОСОБА_1 на посаді директора з капітального будівництва ПАТ,
- стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

КГС ВС зазначив, що спірні правовідносини, що склалися між сторонами у справі, безпосередньо стосуються припинення повноважень позивача як члена правління ПАТ, стосуються правомірності прийняття уповноваженим органом управління відповідача – наглядовою радою рішення про припинення повноважень члена правління, є такими, що пов'язані з реалізацією учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про припинення повноважень члена виконавчого органу, тобто стосуються управління діяльністю товариством, що є характерним саме для корпоративних правовідносин.

Отже, спірні правовідносини є корпоративними та регулюються положеннями чинного законодавства, що стосуються цих правовідносин, зокрема порядку створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи.

У касаційній скарзі скаржник посилався на незастосування судом апеляційної інстанції до спірних правовідносин у цій справі положень, закріплених у ч. 1 та у ч. 4 ст. 39 Закону України «Про ринок природного газу».

КГС ВС відзначив, що Закон України «Про ринок природного газу» визначає правові засади функціонування ринку природного газу України, заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання природного газу, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу держав – сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі шляхом створення регіональних ринків природного газу.

Отже, сферою регулювання зазначеного закону є правовідносини, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG.

КГС ВС виснував, що спірні у цій справі правовідносини не є правовідносинами, що виникли з купівлі-продажу, постачання природного газу, надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання, послуг установки LNG, а є такими, що стосуються корпоративних відносин, пов'язані з організацією та управлінням поточною господарською діяльністю органами товариства, тобто стосуються корпоративного управління товариством.

Закон України «Про ринок природного газу» не стосується, не регулює корпоративних відносин та, зокрема відносин корпоративного управління товариством. Відносини, що виникають при реалізації учасниками господарських товариств (власниками корпоративних прав) права на управління товариством, що пов'язані з організацією та управлінням поточною господарською діяльністю органами товариства, не є предметом регулювання Законом України «Про ринок природного газу».

Враховуючи особливості та корпоративний характер спірних правовідносин, КГС ВС зазначив про те, що Закон України «Про ринок природного газу» не регулює

спірні у цій справі правовідносини та не підлягає застосуванню при вирішенні спору у цій справі.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.07.2024 у справі № 462/5157/17 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/120485290>

3.3. Щодо компетенції загальних зборів ОСББ визначати порядок сплати, перелік і розмір внесків та платежів співвласників будинку

Визначення порядку сплати, переліку і розмірів внесків та платежів співвласників будинку належить до виключної компетенції загальних зборів співвласників відповідно до положень ч. 9 ст. 10 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», ч. 2 ст. 12 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та згідно із законодавчо встановленим порядком голосування на зборах ОСББ.

Законодавство надає рішенням зборів співвласників можливість передбачати інший порядок розподілу витрат на управління багатоквартирним будинком.

За відсутності відповідного нормативного застереження щодо встановлення однакового розміру внесків для власників квартир та нежитлових приміщень, рішення загальних зборів ОСББ не можна вважати прийнятим з порушенням норм чинного законодавства.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 за позовом ОСОБА_1 до ОСББ про визнання протиправним та скасування рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 звернулася до господарського суду з позовом до ОСББ про визнання протиправним та скасування рішення загальних зборів ОСББ від 28.07.2020 щодо встановлення з 01.08.2020 по липень 2021 року включно додаткових обов'язкових щомісячних внесків з кожної квартири у розмірі 1800 грн.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що спірним рішенням загальних зборів ОСББ не враховано те, що кожен співвласник володіє квартирами різної площі. Позивач вважав таке рішення дискримінаційним, оскільки не дотримано принципу «справедливої рівноваги», тому рішення створило надмірний майновий тягар спричинило негативні майнові наслідки для позивача без об'єктивного і розумного обґрунтування.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позовних вимог відмовлено повністю.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що відповідно до п. 8 розділу III статуту ОСББ рішення про визначення переліку та розмірів внесків і платежів співвласників, порядок управління та користування спільним майном, передачу у користування фізичним та юридичним особам спільного майна, а також про реконструкцію та капітальний

ремонт багатоквартирного будинку або зведення господарських споруд вважається прийнятним, якщо за нього проголосувало не менш як дві третини загальної кількості усіх співвласників, а в разі якщо статутом не передбачено прийняття таких рішень, – більшістю голосів.

Таке положення кореспондується зі ст. 10 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку».

Судами попередніх інстанцій було встановлено, що за прийняття оскаржуваного рішення про встановлення з 01.08.2020 по липень 2021 року включно додаткових обов'язкових щомісячних внесків з кожної квартири у розмірі 1800 грн проголосувало 9 співвласників, у яких у власності є квартири загальною площею 385,6 кв.м, що відповідає 75% голосів усіх співвласників будинку проти необхідних 66 %.

КГС ВС звернув увагу, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та п. 3 розділу III статуту ОСББ до виключної компетенції загальних зборів об'єднання відноситься, зокрема, визначення порядку сплати, переліку та розмірів внесків і платежів співвласників.

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» частка співвласника у загальному обсязі внесків і платежів на утримання, реконструкцію, реставрацію, проведення поточного і капітального ремонтів, технічного переоснащення спільного майна у багатоквартирному будинку встановлюється пропорційно до загальної площі квартири (квартир) та/або нежитлових приміщень, що перебувають у його власності.

При цьому, відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» витрати на управління багатоквартирним будинком розподіляються між співвласниками пропорційно до їхніх часток співвласника, якщо рішенням зборів співвласників або законодавством не передбачено іншого порядку розподілу витрат.

Тобто законодавство надає рішенням зборів співвласників можливість передбачати інший порядок розподілу витрат на управління багатоквартирним будинком.

Враховуючи, що питання про визначення порядку сплати, переліку та розмірів внесків і платежів співвласників належить до виключної компетенції загальних зборів співвласників, а рішення про встановлення з 01.08.2020 по липень 2021 року включно додаткових обов'язкових щомісячних внесків з кожної квартири у розмірі 1800 грн прийнято достатньою кількістю голосів співвласників, КГС ВС погодився з висновками господарських судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову.

КГС ВС відзначив, що визнання недійсними рішень ОСББ щодо затвердження розміру внесків у судовому порядку через значний проміжок часу після їх прийняття має негативні наслідки на діяльність ОСББ, адже створює ситуацію правової невизначеності для всіх співвласників і самого ОСББ. За таких умов суд повинен приділяти ще більше уваги дослідженню питань балансу інтересів співвласників ОСББ,

з'ясуванню того, яке саме право співвласника було порушено оскаржуваним рішенням і можливості його відновлення саме через визнання недійсними рішень.

Суд має утримуватися від зайвого втручання в питання діяльності ОСББ, в тому числі і шляхом визнання недійсними рішень, у разі, якщо вони поза жодним сумнівом підтримані більшістю співвласників і за своїм змістом не мають ознак дискримінації або іншого порушення прав чи законних інтересів конкретного співвласника, який оскаржує такі рішення в судовому порядку.

Рішення загальних зборів, прийняті за наявності достатньої кількості голосів співвласників, необхідних для їх прийняття, є результатом волевиявлення домінуючої більшості співвласників. У разі оскарження співвласником таких результатів суди мають враховувати принцип пропорційності - справедливої рівноваги (балансу) між інтересами співвласників багатоквартирного будинку, які реалізують свої права на участь в управлінні справами об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, були присутні на загальних зборах, інтересами позивача та досягненням основної мети діяльності об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

Щодо доводів скаржника про дискримінаційний характер спірного рішення ОСББ, КГС ВС зазначив, що за змістом ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», не вважаються дискримінацією дії, які не обмежують права та свободи інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг особам та/або групам осіб за їх певними ознаками, стосовно яких застосовуються позитивні дії, а саме: спеціальний захист з боку держави окремих категорій осіб, які потребують такого захисту; здійснення заходів, спрямованих на збереження ідентичності окремих груп осіб, якщо такі заходи є необхідними; надання пільг та компенсацій окремим категоріям осіб у випадках, передбачених законом; встановлення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян; особливі вимоги, передбачені законом, щодо реалізації окремих прав осіб.

КГС ВС погодився з висновком апеляційного господарського суду про те, що визначення порядку сплати, переліку і розмірів внесків та платежів співвласників будинку належить до виключної компетенції загальних зборів співвласників відповідно до положень ч. 9 ст. 10 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», ч. 2 ст. 12 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та згідно із законодавчо встановленим порядком голосування на зборах об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.07.2024 у справі № 914/2347/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120512672>

3.4. Щодо примусового відчуження корпоративних прав та акцій на користь держави в умовах воєнного стану

Право власності, в тому числі приватної, не є абсолютним, його здійснення має певні конституційно-правові межі. Втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства.

Відчуження майна ПАТ, в тому числі акцій товариства, на користь Держави Україна, можливість здійснювати управління цим товариством в інтересах обороноздатності, стратегічної безпеки та, як наслідок, забезпечення належної життєдіяльності країни та її населення призведе до досягнення стратегічної мети – певної стабільності на ринку нафти та нафтопродуктів, комплексного розв'язання існуючих проблем щодо забезпечення нафтопродуктами як Збройних Сил України, так і населення країни.

Корпоративні права, посвідчені акціями ПАТ, є індивідуально визначеним майном (майновими правами). При цьому, п.1 ст.1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» передбачає позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває, зокрема, у приватній власності, в межах процедури примусового відчуження.

Враховуючи, що станом на момент виникнення спору на території України діє особливий правовий режим, а саме правовий режим воєнного стану, у зв'язку з яким вводяться в дію спеціальні законодавчі норми, що передбачають можливість примусового відчуження майна фізичних та юридичних осіб (без виключення) на підставі Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», норми спеціального закону в умовах особливого правового режиму превалюють над нормами законів мирного часу.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Літтоп Ентерпрайзес Лімітед (Littor Enterprises Limited) (далі – Компанія Літтоп, скаржник) за позовом скаржника до відповідачів: 1) Держави Україна в особі Міністерства оборони України, 2) Міністерства оборони України (далі - МОУ), 3) ТОВ «Кастодіан Гарант»), 4) АТ «Укрексімбанк» за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – ПАТ «Укрнафта», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів: 1) Командування Сил логістики Збройних Сил України, 2) Військової частини НОМЕР, 3) НКЦПФР, 4) ПАТ «Національний депозитарій України»), 5) АТ «НАК «Нафтогаз України»), 6) КМУ про визнання права власності, витребування майна з володіння (стягнення) та зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Компанія Літтоп (Республіка Кіпр) була власником простих бездокументарних іменних акцій, емітентом яких є ПАТ «Укрнафта» (13,6050% від загальної кількості акцій у статутному капіталі).

06.11.2022 акції Компанії Літтоп відчужені на користь держави на підставі наказу тимчасово виконуючого обов'язки командувача Сил логістики ЗСУ та наказу командира ВЧ НОМЕР_1.

Компанія Літтоп вважала, що процедура примусового відчуження акцій здійснена з грубими порушеннями, є протиправною, а тому звернулася з відповідним позовом до суду.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовив повністю.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо загальних засад обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Обмеження права власності

КГС ВС зазначив, що згідно з п.3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч.1ст.8 Закону «Про правовий режим воєнного стану».

Статтею 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Повідомленням від 28.02.2022 Україна поінформувала Генерального секретаря Ради Європи щодо обсягу відступу, пославшись, зокрема, на ст. 41 Конституції України та ст.1 Першого протоколу до Конвенції.

Механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану визначається Законом «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану здійснюється без відшкодування вартості такого майна (ст. 3 Закону «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»).

КГС ВС вказав, що за правовою природою примусове відчуження майна у власника в умовах воєнного стану є реквізицією.

З огляду на те, що реквізиція застосовується за обставин, які вимагають негайних дій, вона провадиться в позасудовому (адміністративному) порядку за рішенням органів державної влади. Адміністративний порядок реквізиції майна у власника зумовлений потребою швидкої реакції від органів державної влади на відповідні обставини.

КГС ВС зауважив, що право власності, в тому числі приватної, не є абсолютним; його здійснення має певні конституційно-правові межі. Втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства.

У цій справі суд апеляційної інстанції обґрунтовано зазначив, що потреби держави в умовах правового режиму воєнного стану є значними та полягають як у забезпеченні потреб безпеки та оборони країни, так і в забезпеченні потреб населення, якому держава гарантує право на достатній життєвий рівень. ПАТ «Укртатнафта» є нафтопереробною компанією, однією з найбільших виробників нафтопродуктів в Україні. Продукція, вироблена нею, в умовах правового режиму воєнного стану є критично необхідною як для забезпечення потреб Збройних Сил України та енергетичного сектору країни, так і для забезпечення потреб населення.

Таким чином, відчуження майна ПАТ «Укртатнафта», в тому числі акцій товариства, на користь Держави Україна, можливість здійснювати управління цим товариством в інтересах обороноздатності, стратегічної безпеки та, як наслідок, забезпечення належної життєдіяльності країни та її населення призведе до досягнення стратегічної мети - певної стабільності на ринку нафти та нафтопродуктів, комплексного розв'язання існуючих проблем щодо забезпечення нафтопродуктами як Збройних Сил України, так і населення країни.

Чи можуть корпоративні права / акції бути об'єктом примусового відчуження на користь держави?

КГС ВС зазначив, що визначення того, на які об'єкти поширюються повноваження держави застосувати реквізицію, має важливе значення для її здійснення.

Відповідно до ст.9 Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» акція – це іменний цінний папір, що посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені ЦК, цим Законом та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

За змістом ст.96-1 ЦК України права учасників юридичних осіб (корпоративні права) – це сукупність правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та статуту товариства. Корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи.

Відповідно до національного законодавства України корпоративні права є самостійним об'єктом цивільних прав, охоплюються наведеним у ст.190 ЦК України поняттям майна, визначеним індивідуальними ознаками, які можуть бути об'єктом права власності.

Крім того, КГС ВС зауважив, що необхідно враховувати, що у розумінні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції концепція «майна» (possessions) має автономне тлумачення, тобто не обмежується власністю на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у внутрішньому праві. Певні права та інтереси, що становлять активи, також можуть вважатися правом власності, а отже, і «майном».

Загалом акція компанії, яка має економічну цінність, разом з іншими її похідними правами, що надають можливість акціонеру впливати на компанію, може вважатися «майном» (рішення ЄСПЛ у справах «Sovtransavto Holding проти України» від 25.07.2002, «Shesti Mai Engineering OOD та інші проти Болгарії» від 20.09.2011).

З огляду на це КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що корпоративні права Компанії Літтоп, посвідчені акціями ПАТ «Укрнафта», є індивідуально визначеним майном (майновими правами).

При цьому, п.1 ст.1 Закону «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» передбачає позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває, зокрема, у приватній власності, в межах процедури примусового відчуження.

Чи є обов'язковим підписання акта про примусове відчуження або вилучення майна власником такого майна? Чи вимагається ознайомлення власника з цим актом?

КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій, що присутність власника майна при складанні акта про примусове відчуження або вилучення майна не є обов'язковою. Акт може бути складений та підписаний за відсутності власника

майна (про що зазначено в Акті №1). Таким чином, підписання акта про примусове відчуження або вилучення майна власником такого майна не визнається обов'язковим.

Закон також імперативно не встановлює обов'язок ознайомлення власника майна або його законного представника з актом про примусове відчуження або вилучення майна. Втім, з огляду на приписи ч. 5 ст. 7 Закону «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» останні не позбавлені права ознайомитися з актом, що, однак, передбачає вжиття певних активних дій.

КГС ВС звернув увагу на те, що Компанія Літтоп не була позбавлена права ознайомитися з Актом №1 шляхом звернення до військової частини. Реалізація зазначеного права залежала саме від волі та волевиявлення скаржника.

Чи допускається реквізиція (примусове відчуження) іноземних інвестицій в умовах воєнного стану?

КГС ВС зауважив, що ЦК України передбачає два види реквізиції: реквізиція за надзвичайних обставин та реквізиція в умовах воєнного стану. Натомість положення ст. 9 Закону «Про режим іноземного інвестування» передбачають неможливість реквізиції лише за надзвичайних обставин у мирний час (однак не під час дії воєнного стану, який наразі триває).

Враховуючи, що станом на момент виникнення спору на території України діє особливий правовий режим, а саме правовий режим воєнного стану, у зв'язку з яким вводяться в дію спеціальні законодавчі норми, що передбачають можливість примусового відчуження майна фізичних та юридичних осіб (без виключення) на підставі Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», норми спеціального закону в умовах особливого правового режиму превалюють над нормами законів мирного часу.

КГС ВС звернув увагу на те, що ВП ВС у постанові від 22.06.2021 у справі № 334/3161/17 вказала на пріоритетність норм ЦК над спеціальним законом із новими вимогами, який прийняли пізніше.

За таких обставин, КГС ВС зазначив, що застосуванню підлягають норми ЦК, якими визначено можливість реквізиції майна в умовах правового режиму воєнного стану, та норми Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», які деталізують процес реквізиції майна в умовах правового режиму воєнного стану.

Також КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій, які послали на релевантні норми ЦК України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», Закону України «Про депозитарну систему України», Положення № 735, затвердженого рішенням

НКЦПФР від 23.04.2013, та дійшли обґрунтованого висновку про наявність у Центрального депозитарія України права переказу акцій емітентів з рахунків депозитарних установ, у яких на рахунках у цінних паперах власників цінних паперів обліковуються акції емітентів.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.07.2024 у справі № 910/14243/22 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120626000>

4. Справи щодо земельних відносин та права власності

4.1. Щодо передачі у власність облради нерухомого майна комунальних закладів охорони здоров'я

За відсутності прямої заборони, встановленої законом або актом органу місцевого самоврядування, передача у державну або комунальну власність об'єктів права інших форм власності може регулюватися положеннями Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», якими, зокрема, передбачено, що об'єкти соціальної інфраструктури передаються разом з майном підприємств, що їх обслуговували, а право власності на об'єкт передачі виникає з дати підписання акта приймання-передачі.

Послідовність дій Міськради (прийняття відповідного рішення та підписання акта приймання-передачі) очевидно свідчить про наявність її волі на вибуття спірного нерухомого майна з її власності у власність Облради, що в силу положень статті 328 ЦК України виключає задоволення віндикаційного позову, заявленого на підставі статті 387 цього Кодексу.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу обласної ради у справі за позовом міської ради (далі – Міськради) до обласної ради (далі – Облради) про витребування майна з чужого незаконного володіння.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Облради було надано згоду на прийняття у спільну власність територіальних громад області восьми лікувальних закладів, у тому числі і спірних закладів охорони здоров'я. Міськрада ухвалою погодила їх передачу у спільну власність обласної ради. На цій підставі був підписаний акт приймання-передачі закладів охорони здоров'я (у тому числі спірних) з комунальної власності територіальної громади міста у спільну власність територіальних громад області та зареєстровано за останньою право власності на вказане нерухоме майно.

Не погоджуючись із зазначеним, Міськрада звернулася до суду з позовом про витребування з незаконного володіння відповідача нерухомого майна, у якому розташовані спірні заклади охорони здоров'я.

Позов мотивований тим, що відповідач самовільно розпорядився об'єктами нерухомого майна закладів охорони здоров'я, вилучивши їх із власності територіальної

громади міста і передавши у власність Облради шляхом безпідставного проведення державної реєстрації речових прав на спірне майно. Натомість позивач рішення про відчуження спірного майна не приймав а передав у власність відповідача виключно юридичні особи спірних закладів охорони здоров'я. Суд першої інстанції в задоволенні позову відмовив.

Суд апеляційної інстанції позов задовольнив, виходив з того, що Міськрада передала у власність Облради виключно юридичні особи закладів охорони здоров'я, проте без нерухомого майна. Отже, відсутня воля власника – Міськради на передачу у власність Облраді нерухомого майна, в якому розташовані відповідні заклади.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що згідно зі ст. 1 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» цей Закон регулює відносини, пов'язані з передачею об'єктів права державної власності у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах або у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст, а також об'єктів права комунальної власності у державну власність. Дія цього Закону поширюється на об'єкти права державної та комунальної власності, у тому числі передані в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду. Передача у державну або комунальну власність об'єктів права інших форм власності може регулюватися положеннями цього Закону, якщо інше не передбачено законом або рішеннями відповідних місцевих рад.

КГС ВС вказав, що за відсутності прямої заборони, встановленої законом або актом органу місцевого самоврядування, Закон України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» може врегульовувати передачу в комунальну власність майна усіх форм власності.

У зв'язку з чим приписи названого Закону підлягають застосуванню до спірних правовідносин, а протилежний висновок суду апеляційної інстанції є наслідком неправильного застосування цим судом згаданої норми матеріального права.

За встановленими у справі обставинами Міськрада, приймаючи Ухвалу про передачу в спільну власність Облради спірних закладів охорони здоров'я, керувалась у тому числі Законом України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», про що прямо зазначено у тексті названого акту органу місцевого самоврядування.

Частинами 4, 6 ст. 7 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» врегульовано, що об'єкти соціальної інфраструктури передаються разом з майном підприємств, що обслуговували ці об'єкти, у тому числі основними фондами, ремонтно-будівельними базами, майстернями, транспортними засобами, прибиральною технікою, в частині, що визначається комісією з питань передачі об'єктів, яка здійснює передачу. Право власності на об'єкт передачі виникає з дати підписання акта приймання-передачі.

На виконання Ухвали Міськради, а також Рішення Облради між Міськрадою та Облрадою підписаний відповідний акт приймання-передачі спірних закладів

охорони здоров'я, із зазначенням їх адрес, балансової та залишкової вартості майна відповідних закладів.

З урахуванням наведеного, КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції про те, що на підставі рішення власника та акта приймання-передачі відбувся перехід саме майнових комплексів спірних закладів охорони здоров'я із комунальної власності Міськради у спільну власність Облради.

КГС ВС зазначив, що послідовність дій Міськради очевидно свідчить про наявність її волі на вибуття спірного нерухомого майна з її власності у власність Облради, що в силу положень ст. 328 ЦК України виключає задоволення виндикаційного позову, заявленого на підставі ст. 387 цього Кодексу.

З огляду на викладене, КГС ВС касаційну скаргу задовольнив, скасував постанову апеляційної інстанції, а рішення суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.07.2024 у справі № 910/10892/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120453357>

4.2. Наслідки підписання учасником земельних торгів документів електронним підписом, який не є кваліфікованим

Нормативно-правове регулювання спірних правовідносин у сфері земельних торгів підпадає під дію спеціального кодифікованого (ЗК України) та відповідного підзаконного (постанова КМУ № 1013) актів, якими чітко визначено вимоги щодо підписання заяв та поданих до них документів кваліфікованим електронним підписом, на відміну від правовідносини, що підлягають іншому правовому регулюванню, а саме врегульовані Законом України "Про публічні закупівлі".

Тож до осіб, які бажають взяти участь у земельних торгах, чинним законодавством встановлена вимога щодо підписання документів під час їх подання кваліфікованим електронним підписом, і така вимога є імперативною.

Позивач подав заяву про участь у земельних торгах та документи до неї із накладенням електронного підпису, який має тип носія особистого ключа "незахищений", тобто не є кваліфікованим електронним підписом, і це є достатньою підставою для прийняття рішення про відмову у підписанні протоколу з переможцем, що оформлено актами про дискваліфікацію учасника аукціону

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ФГ у справі за позовом скаржника до міської ради та Сільськогосподарського приватного підприємства про визнання протиправними дій щодо дискваліфікації учасника аукціону, визнання недійсним результатів земельних торгів та визнання недійсними договорів, зобов'язання укласти договір.

Обґрунтовуючи позовні вимоги позивач зазначив, що акти про дискваліфікацію учасника аукціону – ФГ, є протиправними та протизаконними. Також позивач стверджував, що підписання ним заяви на участь у земельних торгах шляхом накладення удосконаленого електронного підпису не впливає на зміст

поданих ним документів, та, в силу приписів ч. 19 ст. 137 ЗК України, не може бути підставою для непідписання організатором земельних торгів протоколу торгів неукладення договору за результатами проведення земельних торгів з переможцем торгів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Міською радою були проведені земельні торги у формі аукціону щодо продажу права оренди (річної орендної плати) земельних ділянок, на підставі яких було визначено переможцем ФГ.

Після перевірки поданих учасниками аукціону документів, міська рада дискваліфікувала ФГ, як такого, що не відповідає встановленим ЗК України вимогам до особи, яка може набувати земельну ділянку або права на неї, за результатами перевірки складені акти про дискваліфікацію учасника аукціону.

У актах про дискваліфікацію учасника аукціону міською радою зазначено, що документи подані ним замість кваліфікованого електронного підпису накладено удосконалений електронний підпис, тобто учасник торгів використав ключ на незахищеному носії та підписав документи тендерної пропозиції не кваліфікованим електронним підписом, як це вимагається чинним законодавством та умовами тендерної документації, а звичайним удосконаленим електронним підписом.

Суди попередніх інстанцій, відмовили у задоволенні позову, зазначивши, що документи, надані позивачем, не відповідали встановленим вимогам щодо електронних підписів, так як ФГ використало некваліфікований електронний підпис, що не відповідає нормам законодавства, і тому його участь в аукціоні не могла бути визнана дійсною.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з пунктом «а» ч. 7 ст. 137 ЗК України особа, яка бажає взяти участь у земельних торгах, подає через особистий кабінет в електронній торговій системі заяву про участь у земельних торгах, підписану кваліфікованим електронним підписом.

За змістом п. 29 Вимог щодо підготовки до проведення та проведення земельних торгів для продажу земельних ділянок та набуття прав користування ними (оренди, суперфіцію, емфітевзису), затверджених постановою КМУ від 22.09.2021 № 1013, під час реєстрації для участі в земельних торгах потенційний покупець через свій особистий кабінет заповнює електронну форму, подає в довільній формі заяву про участь у земельних торгах, на яку накладається електронний підпис, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, і завантажує електронні копії документів, передбачені ч. 7 ст. 137 Кодексу.

Колегія суддів, зауважила, що до осіб, які бажають взяти участь у земельних торгах, чинним законодавством встановлена вимога щодо підписання документів під час їх подання кваліфікованим електронним підписом, і така вимога є імперативною.

КГС ВС зазначив, що нормативно-правове регулювання спірних правовідносин у сфері земельних торгів, які виникли у цій справі, підпадає під дію спеціального кодифікованого (ЗК України) та відповідного підзаконного акта

(постанова КМУ від 22.09.2021 № 1013), якими чітко визначено вимоги щодо підписання заяв та поданих до них документів кваліфікованим електронним підписом.

Разом з тим, як встановили суди попередніх інстанцій, за результатами перевірки організатором торгів заяв учасників та доданих до них документів у документах переможця земельних торгів – позивача, було виявлено недоліки, а саме електронний підпис мав тип носія особистого ключа «незахищений».

З урахуванням наведеного колегія суддів вважала обґрунтованими висновки судів першої та апеляційної інстанцій про те, що позивачем не було виконано вимоги чинного законодавства при поданні заяви про участь у земельних торгах та документів до неї.

КГС ВС погодився з висновками судів про те, що надіслані позивачем для участі у земельних торгах заява та інші документи не містять належного електронного підпису позивача, тому не можуть вважатися підписаними (засвідченими) та поданими у порядку, передбаченому ст. 137 ЗК України.

За результатами розгляду касаційну скаргу ФГ залишено без задоволення, постанову апеляційного суду та рішення суду першої інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.06.2024 у справі № 903/662/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120204734>.

4.3. Щодо відсутності підстав для встановлення на території островів меж прибережних захисних смуг

Прибережна захисна смуга є частиною водоохоронної зони, на якій діє більш суворий режим господарської діяльності, так як такі смуги встановлюються для захисту поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення, а також збереження їх водності. Вони є природоохоронними територіями з обмеженим режимом господарської діяльності.

Оскільки відповідно до ч. 17 ст. 88 ВК України режим обмеженої господарської діяльності, передбачений для прибережних захисних смуг, встановлюється на всій території такого утворення як острів, встановлення зовнішніх меж прибережної захисної смуги на островах не відповідає положенням цього Кодексу.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Комунального підприємства (далі – КП) у справі за позовом прокурора в інтересах держави в особі міської ради до КП, ТОВ, про визнання недійсним договору та про застосування наслідків недійсності правочину.

Позов обґрунтовано тим, що внаслідок укладення та виконання відповідачами оспорюваного правочину, в порушення приписів земельного та водного законодавства, на території островів встановлені межі водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, які мають менш суворий режим використання, ніж той, який поширюється на всю територію островів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ .

Рішенням Міськради було передбачено виконання заходів щодо створення водоохоронних зон, спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів м. Києва.

На виконання зазначеного рішення між КП і ТОВ укладено договір на закупівлю послуг з розроблення проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів, а саме пляжів які знаходяться на території міста Києва, зокрема і на островах Труханів та Венеціанський. У зв'язку із чим, до Державного земельного кадастру було внесено відомості про обмеження у використанні земель.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позовні вимоги задоволено частково.

Суди попередніх судових інстанцій виходили з того що відповідно до положень законодавства, на островах не встановлюються прибережні захисні смуги, а поширюється режим обмеженої господарської діяльності, передбачений для прибережних захисних смуг, а встановлення меж прибережної захисної смуги на невеликій частині відповідних островів (як це передбачається умовами спірного Договору), по-перше, суперечить положенням ст. 88 ВК України, по-друге, створює хибне уявлення про відсутність відповідних обмежень на іншій їх території.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що за приписами ч. 17 ст. 88 ВК України на островах встановлюється режим обмеженої господарської діяльності, передбачений для прибережних захисних смуг.

Звідси, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що за наслідком укладення оспорюваного Договору на території островів Венеціанський і Труханів, на яку поширюється передбачений для прибережних захисних смуг режим використання, за наслідком укладення оспорюваного правочину, встановлено водоохоронні зони, які є територією із менш суворим режимом обмеження діяльності, у порівнянні із прибережною захисною смугою.

Окрім того, за встановлених судами обставин, у зв'язку з укладанням оспорюваного Договору встановлені межі прибережних захисних смуг, а саме 36,6556 га на острові Труханів (орієнтовно 9% від загальної площі) і 15,0605 га на острові Венеціанський (орієнтовно 8% від загальної площі), за наслідком чого в Державному земельному кадастрі лише зазначена територія обліковуються як прибережні захисні смуги, хоча такий статус має вся територія цих островів.

За наведеного, колегія суддів погодилась з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, що оскільки відповідно до ч. 17 ст. 88 ВК України режим обмеженої господарської діяльності, передбачений для прибережних захисних смуг, встановлюється на всій території такого утворення як острів, встановлення зовнішніх меж прибережної захисної смуги на островах не відповідає наведеним положенням Кодексу.

КГС ВС наголосив, що згідно ст. 1 ВК України прибережна захисна смуга – це частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо

водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

Окрім того, враховуючи положення ст. 1, ч.1 ст. 81, 87, 88, 89 ВК України та ч.1 ст. 61 ЗК України КГС ВС підкреслив, що прибережна захисна смуга є частиною водоохоронної зони, на якій діє більш суворий режим господарської діяльності, так як такі смуги встановлюються для захисту поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення, а також збереження їх водності. Вони є природоохоронними територіями з обмеженим режимом господарської діяльності.

За результатами розгляду, КГС ВС касаційну скаргу КП залишено без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій в оскаржуваній частині без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.06.2024 у справі № 910/71/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/120232058>.

5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

5.1. Про дотримання вимог Закону України «Про публічні закупівлі» та порядків № 708 і № 1082 при визначенні предмета закупівлі

Визначення замовником предмета закупівлі із застосуванням Єдиного закупівельного словника не є довільним та не може визначатися на розсуд замовника, а повинно здійснюватися з дотриманням, зокрема, вимог Закону України «Про публічні закупівлі», Порядку № 708, Порядку № 1082, та відповідати товарам, роботам, послугам, що фактично закуповуються.

Невідповідність визначеного замовником предмета закупівлі реальним товарам, роботам, послугам, що закуповуються потенційно обмежує конкуренцію та впливає на доступ потенційних учасників до закупівлі.

ЦК України не надає учасникам недійсного правочину обрати варіант поведінки – вони зобов'язані повернути один одному все, що вони одержали на виконання недійсного правочину (в тому числі, шляхом відшкодування вартості отриманого, якщо повернення його у натурі вже не можливе).

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Прокурора у справі за його позовом в інтересах держави в особі Держаудитслужби, Міської ради та Департаменту освіти міської ради до Ліцею та Товариства про застосування наслідків недійсності договору публічної закупівлі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги обґрунтовано нікчемністю правочину у відповідній частині (щодо закуплених персональних комп'ютерів) внаслідок порушення приписів п. 5 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про публічні закупівлі», а саме: назва предмету закупівлі із зазначенням коду за Єдиним закупівельним словником («Приладдя для навчальних закладів - код CPV за ДК 021:2015:39160000-1, Шкільні меблі»), не відповідає фактично закупленому замовником товару (персональні комп'ютери). Таке комп'ютерне обладнання мало бути закуплено за іншим кодом ДК.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Суд апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове рішення про задоволення позову.

ОЦІНКА СУДУ

Метою Закону України «Про публічні закупівлі» є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції.

КГС ВС здійснив аналіз п. 22 та 34 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі», п. 3 розд. 1 Порядку визначення предмета закупівлі, затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 15.04.2020 № 708 (далі – Порядок № 708), п. 14 Порядку розміщенні інформації про публічні закупівлі, затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 11.06.2020 № 1082 (далі – Порядок № 1082), абзаців 1, 2 п. 1 Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів та STEM-лабораторій, затвердженого наказом Міністерства освіти на науки від 29.04.2020 № 574.

Суд, надаючи правову оцінку зазначеним нормам з огляду на фактичні обставини придбання замовником комп'ютерів форм-фактору для педагогічного працівника не у складі комплексу, а як самостійні одиниці, погодився з висновком місцевого господарського суду, що фактично закуплений товар (персональні комп'ютери) не відповідає предмету закупівлі за кодом ДК:021:2015:39160000-1 (Шкільні меблі), у той час як відповідно до Єдиного закупівельного словника для закупівлі комп'ютерного обладнання передбачений, зокрема, код 30200000-1 Комп'ютерне обладнання та приладдя.

КГС ВС зазначив, що визначення замовником предмета закупівлі із застосуванням Єдиного закупівельного словника повинно відповідати тим товарам, роботам, послугам, що закуповуються.

Суд зауважив, що потенційні учасники повинні мати правдиву та достовірну інформацію про предмет закупівлі з метою вирішення питання щодо своєї участі/неучасті у закупівлі.

Отже, визначення замовником предмета закупівлі із застосуванням Єдиного закупівельного словника не є довільним та не може визначатися на розсуд замовника (як помилково вважає відповідач-1), а повинно здійснюватися з дотриманням, зокрема, вимог Закону України «Про публічні закупівлі», Порядку № 708, Порядку № 1082, та відповідати товарам, роботам, послугам, що фактично закуповуються.

Невідповідність визначеного замовником предмета закупівлі реальним товарам, роботам, послугам, що закуповуються потенційно обмежує конкуренцію та впливає на доступ потенційних учасників до закупівлі.

Відповідно до ст. 43 Закону України «Про публічні закупівлі» договір про закупівлю є нікчемним у разі, зокрема якщо назва предмета закупівлі

із зазначенням коду за Єдиним закупівельним словником не відповідає товарам, роботам чи послугам, що фактично закуплені замовником (п.5 ч. 1).

Оскільки відповідний правочин є нікчемним з моменту укладення на підставі ч. 2 ст. 215 ЦК України то, відповідно, наслідки нікчемності правочину також настають для сторін у силу вимог закону.

Двостороння реституція є обов'язковим наслідком визнаного судом недійсним правочину та не може бути проігнорована сторонами. Тобто при недійсності правочину повернення отриманого сторонами за своєю правовою природою становить юридичний обов'язок, що виникає із закону та юридичного факту недійсності правочину.

Суд зазначив, що правила ч. 1 ст. 216 ЦК України (двостороння реституція) застосовуються тоді, коли обидві сторони здійснили виконання недійсного договору.

ЦК України не надає учасникам недійсного правочину обрати варіант поведінки – вони зобов'язані повернути один одному все, що вони одержали на виконання недійсного правочину (в тому числі, шляхом відшкодування вартості отриманого, якщо повернення його у натурі вже не можливе). Зобов'язання повернути один одному все отримане базується на факті передачі майна за недійсним правочином та має на меті відновити положення, яке існувало до такої передачі.

З огляду на викладене КГС ВС задовольнив касаційну скаргу Прокурора, скасував постанову суду апеляційної інстанції, а рішення місцевого суду залишив в силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.07.2024 у справі № 905/1081/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341771>.

6. Процесуальні питання

6.1. Про наслідки неявки заявника-боржника в судове засідання у справі про неплатоспроможність

У випадку зобов'язання на підставі статті 121 ГПК України відповідною ухвалою суду заявника до явки у судове засідання безпосередньо до приміщення суду, навіть маючи докази поважності причин неявки позивача, суд повинен залишати заяву боржника про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність без розгляду, а не відмовляти у відкритті на підставі ч. 4 ст. 119 КУзПБ

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Національного банку України та АТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» у справі за заявою ОСОБА_1 про неплатоспроможність боржника - фізичної особи

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У серпні 2023 року ОСОБА_1 (далі - боржник, ОСОБА_1), через представників, звернувся в господарський суд із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. В поданій заяві ОСОБА_1 зазначив кредиторів перед якими у нього виникла заборгованість.

Ухвалою господарського суду відмовлено ОСОБА_1 у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність.

Відмовляючи ОСОБА_1 у відкритті провадження у справі про його неплатоспроможність, суд першої інстанції зазначив, що боржник жодного разу не з'явився в судові засідання про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Неявка заявника у судові засідання, проживання боржника за межами України та оголошення боржника у розшук може свідчити про його недобросовісну поведінку, а також свідчить про неможливість застосування в повній мірі положень КУзПБ та досягнення визначеної такими положеннями мети щодо відновлення платоспроможності боржника та погашення вимог кредиторів.

Також суд першої інстанції зазначив, що з огляду на ч. 7, 8 ст. 123, ст. 124, ч. 8 ст. 126 КУзПБ, в особи, яка звернулася із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, виникають додаткові процесуальні обов'язки, а у суду обов'язок встановити особу боржника, щодо якого в подальшому будуть накладені певні передбачені КУзПБ обмеження.

При цьому, місцевий господарський суд дійшов висновку про те, що хоч представник боржника і був наділений відповідними правами щодо представництва боржника у підготовчому засіданні, однак він не може безумовно і повністю замінювати собою заявника, оскільки провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи відкривається (у разі наявності підстав) не щодо представника, а щодо самої фізичної особи.

Постановою апеляційного господарського суду апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено частково; ухвалу господарського суду скасовано; справу направлено до суду першої інстанції для продовження розгляду у підготовчому засіданні. Апеляційний господарський суд зазначив, що вказані місцевим господарським судом обставини, які стали підставою для відмови у відкритті провадження про неплатоспроможність у підготовчому судовому засіданні, не передбачені приписами частини четвертої статті 119 КУзПБ, що свідчить про те, що суд першої інстанції не повністю дослідив зібрані у справі докази та не встановив обставини, які мають значення для вирішення питання про відкриття чи відмову у відкритті провадження у підготовчому засіданні у справі про неплатоспроможність.

ОЦІНКА СУДУ

Визначений ч. 4 ст. 119 КУзПБ перелік підстав для відмови у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність є чітким та розширеному (довільному) тлумаченню не підлягає.

У справах про банкрутство фізичних осіб заява про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність подається самим боржником (ч. 1 ст. 116 КУзПБ).

Окрім того, колегія суддів зазначила, що господарський суд має право за вмотивованим клопотанням сторін у справі про неплатоспроможність чи за своєю ініціативою вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів у вигляді заборони виїзду боржника за кордон (стаття 118 КУзПБ).

Аналіз вищенаведених положень Кодексу України з процедур банкрутства дає підстави для висновку про те, що на етапі ініціювання відкриття провадження у справі

про банкрутство фізичної особи, та як наслідок, вирішення питання про наявність чи відсутність підстав для вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів обов'язкова особиста присутність боржника у підготовчому засіданні.

Колегія суддів звернула увагу, що положеннями КУзПБ такий процесуальний наслідок як залишення заяви про відкриття провадження у справі без розгляду передбачено лише у випадку відкликання такої заяви заявником.

Разом з тим, у випадках, коли процесуальні правовідносини неплатоспроможності не регулюються спеціальними положеннями КУзПБ, слід застосовувати субсидіарно загальні положення ГПК України, якими передбачені відповідні підстави та наслідки.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 226 ГПК України, суд залишає позов без розгляду, якщо позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору, або позивач (його представник) не з'явився у підготовче засідання чи у судове засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору.

Колегія суддів зазначила, що зобов'язання в учасника справи з'являтися в судове засідання за викликом суду виникає лише тоді, якщо їх явка визнана судом обов'язковою (п. 3 ч. 2 ст. 42 ГПК України). Також суд, відповідно до ч. 6 ст. 197 ГПК України, може постановити ухвалу про участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні суду, визначеному судом.

Отже, у випадку зобов'язання на підставі ст. 121 ГПК України відповідною ухвалою суду заявника до явки у судове засідання безпосередньо до приміщення суду, навіть маючи докази поважності причин неявки позивача, суд повинен залишати подану заяву боржника без розгляду, оскільки саме такі процесуальні наслідки передбачені положеннями ГПК України. КГС ВС зазначив, що застосування ч. 4 ст. 119 КУзПБ не є правильним, оскільки зазначеною нормою не передбачено, що неявка у судове засідання заявника-боржника є підставою для відмови у задоволенні його заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Касаційну скаргу задоволено частково, а постанову суду апеляційної інстанції змінено (в її мотивувальній частині), виклавши в редакції постанови, резолютивну частину постанови – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.06.2024 у справі №910/12482/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120313356>

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2024. – 40 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua